

Zsigmond nyugat-európai diplomáciai tevékenysége
a konstansi zsinat időszakában

CSERNUS SÁNDOR V. éves történelem--francia szakos
hallgató

A 13--15. században az európai feudalizmus válságos időszakot élt át, melynek mutatói közé a következőket sorolhatjuk: a még egyre megújuló keresztes hadjáratokat, melyek a hűbéri társadalomban felgyülemlett, "belül" hasznosíthatatlan energiák egyfajta levezetési csatornáit; a százéves háborút, mely az akkori Európa gazdaságilag legfejlettebb területének, Flandriának a birtoklásáért folytatott angol--francia vetélkedésnek adott keretet, és amelynek elhúzódása egyre élesebben dobja felszínre a kor problémáit; a nagy nyugati egyházszakadást, mely mind egyházi-ideológiai, mind pedig egyházzervezeti téren felszínre hozza a feudalizmus krízisét; továbbá az eretnekmozgalmakat és parasztfelkeléseket, melyek részben az alávetett néptömegek "viszonyulását" fejezik ki az egyre átfogóbbá váló krízishez. Mély szerkezeti átalakulás van itt napirenden: annak vagyunk tanúi, hogy miképp tör magának utat Európa-szerte a rendiség a hűbéri társadalom omladozó keretei között. Egyértelmű, hogy az adott korszak végére a hűbéri társadalom kifulladás, de egyben az is, hogy a rendiség irányába tendáló belső szerkezeti átalakulás meggyorsul, és mindinkább előtérbe kerül. Ezzel egyidőben az ellentétek megoldására addig szinte egyedüli eszköz, a háború fokozatosan tért enged a diplomáciának, mely természetes érintkezési és ügyintézési formájává válik ennek az igen komplikált időszaknak. Az eddig elmondottakból következik az is, hogy "egyetemes" európai diplomáciát csak oly módon lehet művelni, ha az a már említett kérdések valamelyikéhez kapcsolódik. A problémák közül primátusa nyilván az egyházszakadás kérdésének van, hiszen jellegénél fogva ez érinti a legszélesebb területeket, és ami a mi szempontunkból fontos: ez a probléma nyújtja a legtágabb mozgási lehetőséget is. Ráadásul -- mint majd láthatjuk a továbbiakban -- a kor valamennyi fő problémáját szorosan hozzá lehet kapcsol-

ni. A korszak diplomáciatörténete az eddigiekben vázolt szituáció nagyszerű tükrözője, érdekes lehet tehát megvizsgálni mindezt egy olyan személyiség tevékenységének nyomon követésével, aki a konstanzi zsinat ügyében végzett munkájával megteremtette a "schizma" megszüntetésének szervezeti kereteit, pontosabban: hozzájárult a zsinat működésének eredményességéhez; aki közvetítést kísérelt meg a százéves háborúban; aki keresztes hadjáratot vezetett a török ellen; végül aki a huszita eretnekség elleni harcában jelentős "érdemeket" szerzett magának a kor szemében. Zsigmond, aki a csatatereken igen váltakozó sikerrel szerepelt, diplomáciájában hatalmas apparátust mozgatva ezen a téren kétségtelenül fölötte állt a kor uralkodóinak.¹ Egy rövid diákköri dolgozat keretében nincs mód arra, hogy Zsigmond diplomáciai akcióit -- akárcsak a cimbén adott időhatárokon belül is -- részletesen tárgyaljuk, ezért csupán a főbb irányvonalakat próbáljuk kibontani. Részletesebben a százéves háborúban végzett közvetítő akcióját szeretnénk vizsgálni, mely talán a kevésbé ismert területekhez tartozik. Ezért az Itáliával, Németországgal és a pápasággal kapcsolatos tevékenységét csak az esetben vizsgáljuk, ha Zsigmond törekvéseit az említett téren határozottan befolyásolják.

+
++ ++
+

Ha a zsigmondi diplomácia irányait vizsgáljuk a 15. század húszas éveitől, akkor a következő főbb vonalakat különböztethetjük meg:

I/ Kezdeti időszak, melyben a Magyarország fölötti hatalom megszerzésére és megtartására tör elsősorban, de mögötte már ennek az időszaknak a vége felé kezd kibontakozni második vonalként az európai ügyekben való részvétel igénye. Természetes, hogy Zsigmond diplomáciai akciói ebben a korszakban elsősorban a nápolyi párttal való küzdelem jegyében születnek, mintegy az országon belül vívott harc külpolitikai mellékszinteként. Vonatkozik ez a pápasággal való kapcsolatára elsősorban, melynek nem kis szerepe van abban, hogy Zsigmond eljut a

placetum regiumig.² A tulajdonképpeni "nyitás". Európára azonban a császárság ügyei iránt mutatott fokozott érdeklődésben jut kifejezésre. Ez a korszak már Nagy Lajos halálával kezdett veszi, és Zsigmond magyarországi uralmának viszonylagos belső konszolidációjáig tart /1382--1404/. Nikápolyi akciója a török veszély bizonyos, a korszak által adott szintű felismeréséhez vezette, és a megsemmisítő vereség ellenére jelentősen növelte a magyar király külpolitikai tekintélyét.³

II/ A zsigmondi diplomácia következő szakasza tulajdonképpen a már említett "második vonal" előtérbe kerülésének időszaka, a "nagyhatalmi diplomácia" kezdete. Kétségtelen, hogy a magyar király legnagyobb diplomáciai sikere a német királyi trón megszerzése. Ebben az időszakban Zsigmond fokozott figyelmet szentel külpolitikai tekintélyének növelésére. Mielőtt azonban az aacheni koronázással egy következő fázisba lépne, biztosítania kell Magyarország határait. Ez Zsigmond várhatóan hosszabb ideig tartó távolmaradásának elsődleges feltétele. Az igen gyengének, labilísnak látszó déli határbiztosítás -- nem kis mértékben a török "kegyéből" -- nem látszott elegendőnek. Feltétlenül szükség volt az északi határok biztosítására is.⁴ Annál is fontosabb volt ez, mivel a két probléma részben össze is függött.⁵ Zsigmond tehát igyekezett beavatkozni a Lengyelország és a Német Lovagrend közötti küzdelembe.⁶ Közvetítőként lép föl,⁷ és rendkívül ügyes diplomáciai manőverek során⁸ sikerül az említett határbiztosítást elérnie.⁹ A sikeres közvetítő akció nagymértékben fokozza a magyar király külpolitikai tekintélyét is.¹⁰ Ezt a közvetítési akciót nincs most módunkban végigkísérni, de le kell vonnunk egy általános jellegű következtetést Zsigmond módszereire nézve.¹¹ Feltűnő, hogy beavatkozása után igyekszik bonyolítani a helyzetet, minál több információt gyűjteni, és a konkrét helyzethez alkalmazkodva, csak ez után törekszik a számára optimális megoldást elérni. Zsigmondnak nincs olyan diplomáciai akciója, amely félbeszakadt volna, legfeljebb az eredeti terv módosul.¹² Mindez azt jelzi, hogy a király képes alkalmazkodni a realitásokhoz és saját érdekei mellett figyelembe venni azokat a főbb érdekeket, melyeket nem tud kikapcsolni. Ez egy-

ben azt is jelenti, hogy bizonyos fokig szinte minden alkalommal képes az események ura maradni; mindig ő az, aki a nem kis részben általa okozott bonyodalmakból kiutat mutat.¹³ Hasonló módszereket igyekszik alkalmazni Spanyolországban, Franciaországban és Angliában is, bár ez utóbbiban a kezdeményezés kicsúszik a kezéből.

A zsigmondi diplomácia második szakaszában egyre nagyobb szerepet játszik az egyházszakadás.¹⁴ Aligha tarthatjuk véletlennek, hogy az egyházszakadás kérdése és Zsigmond neve egyre inkább közösen szerepel a kor egyházreformer értelmiségiek szótárában.¹⁵ Zsigmond maga is ápolja a személyével kapcsolatos elképzeléseket, és elvi--politikai vonalvezetésében egyre inkább az ún. "császári univerzalizmus" szellemében tevékenykedik, mely szorosan összefügg a "zsinati eszmével", amely az egyház megreformálását a római birodalom fejétől várja, és általában megnöveli a világi uralkodó szerepét az egyházi kérdésekben.¹⁶ Az a törekvés, mely az egyetemes zsinatot a pápa fölé helyezi, tulajdonképpen a bevezetőben már említett szerkezeti átalakulás részeként fogható föl, és azt célozza, hogy "az egyház szervezetét a rendiség értelmében és társadalmi elvei alapján"¹⁷ formálják át. A zsinati eszme és a vele összekapcsolódó császári univerzalizmus valóban konkrétan ható tényező az adott időszakban.¹⁸ Nem kis mértékben járul hozzá mindez ahhoz, hogy tulajdonképpen Zsigmond legyen az egyetlen olyan német-római uralkodó, aki valóban nemzetközi jogállással rendelkezik, annak ellenére, hogy jövedelmei kétségtelesenül kisebbek, mint jónéhány kortárs-uralkodóé. Zsigmond diplomáciájának ez a korszaka tehát a magyarországi uralomnak a viszonylagos belső megszilárdításától az aacheni koronázásig tartott /1404--1414/.

III/ A következő szakasz tulajdonképpen az európai ügyek időszaka, és meglehetősen eltávolodik a konkrét magyar viszonyoktól, melyekről Zsigmond -- objektív okokból -- nem is tájékozódik megfelelőképpen.¹⁹ Ennek a manőver-sorozatnak a konstanzi zsinat ad keretet.²⁰ Zsigmond tekintélye -- főleg kezdetben -- nyomasztóan nehezedik a zsinatra, melynek problémái ott húzódnak az uralkodó különböző útjai mögött. Zsig-

mond már ekkor császárként viselkedik, és ahol csak módja nyílik rá, hangsúlyozza "össz-európai" jogállását.²¹ Husz János perének lezárása tovább növeli tekintélyét hosszabb nyugat-európai körútja előtt.²² Az aragóniai királlyal, Ferdinánddal folytatott tárgyalásai során még kifejezetten a zsinat megbízásából jár el: azt kellett elérnie, hogy XIII. Benedek pápa elismerje a konstanzi zsinat egyetemességét, és alávesse magát a zsinati határozatoknak.²³ Amennyiben a pápával folytatott tárgyalások nem vezettek volna eredményre, meg kellett teremtenie annak lehetőségét, hogy a zsinat "letegye" XIII. Benedeket, ehhez viszont meg kellett fosztania Aragóniai Ferdinánd támogatásától.²⁴ Hosszas tárgyalások és bizonyos engedmények árán Zsigmondnak az utóbbi variációt sikerült megvalósítania: XIII. Benedek magára maradt. /Narbonne-i egyezmény, 1415. december 13./²⁵

A zsinat sikeres működését volt hivatott támogatni Zsigmond azon terve, hogy közvetítést kísérel meg az angolok és franciák között ismét kiújult százéves háborúban. /Kevésbé kapcsolódik a zsinathoz az uralkodó németalföldi manőver-sorozata, viszont összefügg a közvetítés során képviselt álláspontjával./ A továbbiakban a zsigmondi diplomáciának ezt az érdekes próbálkozását kívánjuk nyomon követni.²⁶

+

++ ++

+

Ahhoz, hogy Zsigmondnak Franciaországgal és Angliával kapcsolatos terveit megérthessük, szükségesnek látszik röviden elemezni az említett két ország helyzetét az adott időszakban, különös tekintettel az előbbire, mivel a korabeli Franciaország belső helyzete eleve kínálta annak lehetőségét, hogy az ország ügyeibe külső hatalom avatkozzék be.

Franciaországban V. Károly halála után az általa megteremtett konszolidáció rohamosan felbomlott. /Ezt a konszolidációt különben is esetlegesnek kell tekintenünk, mivel az adott korszakban még nem találunk olyan erőt az országban, melynek segítségével a király tartósan a rendek fölé tudott volna

kerekedni./ V. Károly hatalmas urakat hagyott a trón mellett, akik a gyengeelméjű²⁷ VI. Károly mellett minél nagyobb befolyás elérésére törekedtek. Közülük nagyobb szabású politikát Anjou /I./ Lajos, Orléans-i Lajos és Burgundiai /Merész/ Fülöp folytattak. Döntő jelentősége a két utóbbinak volt, hiszen küzdelmük, az armagnacok és bourgignonok harca alapvetően meghatározta a korabeli Franciaország belső és külső viszonyait. Az egymással szemben álló csoportok polarizálódása véglegesen akkor következett be, amikor a százéves háborúban agresszívabb politikát folytató Lancasterek uralomra kerültek Angliában, és ezzel megnőtt Franciaország külső megtámadásának veszélye -- különösen V. Henrik uralkodása alatt. A háború felújítását az adott időszakban nem Anglia megerősödése okozta, hiszen a háborúk következtében itt is egyre csökkentek az erőforrások, hanem éppen az ország gyengesége, bizonyos fokú belső megosztottsága.²⁸ A Lancasterek helyzete korántsem biztos Angliában, még V. Henriké sem az. A háború felújítása tehát tulajdonképpen nem más, mint kiútkeresés a belső krízisből. Ebből is következik, hogy az angol támadások sikereinek okát elsősorban a francia viszonyokban kell keresnünk. /Az egyetlen tényező, amely még mindig egyértelműen az angolok mellett szól, a hadseregek közötti különbség./²⁹ Ami a francia viszonyokat illeti, már az angol támadást megelőző időszakban láthatjuk, hogy a belső pártharcok egyik félnek sem biztosíthatnak tartós sikert. A támadás ténye azzal a veszéllyel jár, hogy az egyik csoport kiszolgáltatja az országot az angoloknak, hiszen az egymással véres harcot folytató csoportok igyekeznek az ország határain kívüli bázist keresni maguknak a másik ellenében. Következésképp mind az armagnacok, mind a bourgignonok ekkor már nemcsak a bel-, de a külpolitikában is frakcióérdekeket képviselnek. Megszűnik tehát átmenetileg az egységes francia külpolitika. Amikor pedig később az egyik pártnak, az armagnacoknak már a pusztá megmaradásukért kell küzdeniük, nem tehetnek egyebet, mint hogy az egész ország érdekeivel megegyező irányvonalat képviseljék, és teljes külpolitikai elszigeteltségükben kihasználják a Jeanne d'Arc-féle népi ellenállás erejét. Vizsgáljuk meg röviden a korabeli francia politika irányítóinak és

Zsigmondnak a viszonyát.

Anjou /I./ Lajos, majd pedig fia, Anjou /II./ Lajos a nápolyi trón megszerzésére törekedtek, bár gyakorlati sikereket egyikük sem ért el.³⁰ A külpolitikában azonban Zsigmond természetes szövetségesei a Kis Károly és Nápolyi László elleni harcban. Belpolitikában az orléans-i /armagnac/ párt támogatói.³¹

Orléans-i Lajos, akinek tervezett magyar házassága nem kisebb politikai célt takart, mint hogy Magyarországot az avignoni pápa oldalára vonja,³² a korabeli francia politika egyik meghatározó egyénisége. Az orléans-iak új bázisterület kialakításán fáradoztak, mellyel ellensúlyozni kívánták a burgundiai herceg flandriai támaszát. Másrészt, ha a kívánt bázisterületet, Lombardiát sikerülne nekik megszerezni, akkor ez biztosítaná az avignoni pápának a Rómába vezető utat.³³ Orléans-i Lajos tehát mind a pápával, mind pedig Lombardiával kapcsolatos terveiben Zsigmond politikai ellenfele. Hogy a helyzet mégsem ilyen egyszerű, azt elsősorban Zsigmond és a burgundiai herceg, Merész Pülöp közötti viszony magyarázza, mely még jobban kiéleződik a következő burgundi herceg, Félélemnélküli János időszakában. A burgund hercegek sajátos státusszal rendelkeznek Franciaországon belül, hiszen a hozzájuk tartozó burgund grófság révén beékelődnek a német-római birodalomba is. Ez a kettős jogállás eleve bizonyos lavirozási lehetőséget nyújt nekik. Mindennek ellenére Burgundia nem számított volna sokat, ha nem kerül hozzá Flandria, melynek gazdasági fejlettsége révén a hercegség ereje megsokszorozódott, és ugyanakkor földrajzilag is mintegy harapófogóba vette a francia király bázisát képező központi területeket. V. Károlynak az a terve tehát, hogy Flandriát dinasztikus házasság segítségével közvetlenül Franciaországhoz csatolja, kudarcot vallott.³⁴ Flandriát gazdasági érdekei Angliához kapcsolják, és hiába uralkodik általában véve Burgundia a hatalmi--politikai szférán, lassan ebben is alárendeltjévé válik a grófság érdekeinek.³⁵ Mindez alapja lesz a burgundi politika jellegzetes kettősségének. Burgundia a sajátos, átmeneti időszak következtében kezd különálló hatalmi tényezővé

válni, majd pedig a francia királyság egyik legveszedelmesebb ellenfelévé. Nagyon jól érzékelteti ezt a folyamatot a burgundi hercegek négy nemzedékének a francia koronához való viszonya. Merész Fülöp /1364--1404/ Burgundiája még "belügy": csupán mint a királyság egyik leghatalmasabb vazallusa tör a főhatalomra a gyengeelméjű király mellett, az orléans-i herceg ellenében. Félelemnélküli János a konkrét szituáció következtében már kettős politikát képvisel: erőteljes harcot folytat a francia főhatalomért, majd egyre inkább különálló hatalmi tényezővé válik. János herceg időszakában /1404--1419/ fokozódik a küzdelem közte és Orléans-i Lajos között, mindkét párt igyekszik döntésre vinni a harcot, amelynek érdekében nem válogatnak az eszközökben.³⁶ Párizs területén a cabochienek -- burgundiak által is támogatott -- lázadásának leverése után az armagnac-párt az úr. Orléans-i Károly az azincourt-i csatavesztés után fogolyként kerül Angliába.³⁷ Mindkét párt dinasztikus kapcsolatok révén igyekszik közel kerülni Franciaország trónjához.³⁸ Látszólag ez a burgundiaknak sikerül jobban, és a királyné segítségével³⁹ egyre inkább kiterjesztik hatalmukat. Az orléans-iak "ellenakciója" azonban sikerrel jár.⁴⁰ Ráadásul a bekövetkező angol támadással a felemás burgund politika alól kicsúszik a talaj, hiszen minden fontosabb kérdés az angol--francia konfliktus összefüggésében merül föl, és Burgundia nem lehet semleges, noha Félelemnélküli János nem vesz részt a harcokban. Az említett kettősség megakadályozza abban, hogy erőivel nyíltan az egyik fél oldalára álljon. A burgund politika alakulásában az említett kérdéssel kapcsolatban csak a herceg meggyilkolása hoz változást.⁴¹ Az adott szituációban növeli a helyzet bonyolultságát, hogy Burgundia hatalmának fokozott megerősödését bizonyos aspektusból mind a francia, mind pedig az angol királyság szükségképpen bizalmatlanul fogadta, hiszen a burgundi herceg azon törekvése, hogy a franciaországi főhatalmat megszerezze, végül is az angol terveket is veszélyezteti mind a francia korona, mind pedig Flandria szempontjából. Egy "tisztán" bourgignon Franciaország az angolok számára nem kevésbé veszélyes. Mint később látni fogjuk, az angol király igyekszik az orléans-ikkal is tárgyalni.⁴²

További komplikálódásnak vagyunk szemtanúi, ha Burgundiának a császársághoz fűződő viszonyát tekintjük át, amelynek szintén nem állhat érdekében egy flandriai gazdasági potenciállal rendelkező extenzív államalakulat létrejötte. Ez ugyanis határozottan fenyegetné a birodalom Németalfölddel kapcsolatos törekvéseit. Félelemmélküli János és Zsigmond kapcsolata nem újkeletű, személyesen is találkoztak, hiszen János részt vett a nikápolyi ütközetben.⁴³ Burgundia megerősödése Zsigmondot határozottan szembefordította Félelemmélküli Jánossal, annak ellenére, hogy az egyházszakadás megoldásával kapcsolatban elképzeléseik azonosak voltak, és a zsinaton a magyar király pártján ott állnak a francia elit, a párizsi egyetem képviselői, akik maguk is bourignonok.

A flamand--burgundi államalakulat tehát Anglia, Franciaország és a német--római birodalom közötti viszony egyik kikristályosodási pontja. Franciaországnak érdeke egy ilyen erőforrásnak egyértelműen az ország javára való hasznosítása és az angol befolyás kizárása. Az angoloknak érdekük flandriai pozícióik megőrzése és Burgundiának Franciaországgal szembeni kijátszása, legalábbis semlegesítése a kiújult harcok idején. Ugyanakkor Burgundia megerősödése veszélyezteti az angol befolyást Flandriában. A császárságnak érdeke Franciaország visszaszorítása /pápaság, Itália/, de ugyanakkor a már említett szituáció következtében Burgundiával való kapcsolata elmentmondásos, hiszen egy Franciaországot gyengítő Burgundia még a császárságnak is hasznos, viszont ez ugyanakkor szinte kizárja a birodalom fejének németalföldi beavatkozását, és fenyegetheti annak egyes területeit. A franciák visszaszorítását Zsigmond indirekt módon két formában érheti el: az angolok által és a burgundiak által. A két alternatíva közül -- mint látni fogjuk -- evidens módon választotta az előbbit, még akkor is, ha ennek együtt kellett járnia a konkrét szituációnak megfelelően a burgundi herceghez való látszólagos közeledéssel. A flamand--burgundi államalakulat függetlensége látszólagos, csupán az említett hármas viszonyban létezett az adott korszakban, és ha később ért is el bizonyos átmeneti önállóságot, végeredményben nem bizonyult életképesnek.⁴⁴

Vázlatosan tehát ez az a szituáció, mellyel Zsigmond a közvetítési kísérlet során kapcsolatba került, és amelyet a maga módján igyekezett is kihasználni. Ahhoz azonban, hogy a helyzetet még tisztábban lássuk, szükséges szót ejteni Zsigmond és az orléans-iak viszonyáról, közvetlenül párizsi útja előtt. Mivel Zsigmond gyanakodva nézte a burgundi hatalom megerősödését, fokozatos közeledést mutatott az orléans-i párt irányában, olyannyira, hogy barátsági és szövetségi szerződés jött létre VI. Károly és közöttük.⁴⁵ Zsigmond útirányát Aragónia felé titokban tartják, féltve őt, hogy János burgundiai herceg merényletet kísérel meg ellene.⁴⁶ Az elővigyázatosságra annál is inkább szükség volt, mivel valóban születtek tervek Zsigmond meggyilkolására.⁴⁷ Az eredeti terv az volt, hogy az uralkodó Párizson keresztül megy Aragóniába, azonban a zsinat működése szempontjából sürgetőbb volt a XIII. Benedekkel való ügyek tisztázása. Zsigmond tehát elkerüli Párizst, és a legrövidebb úton megy Perpignanba.⁴⁸ Útközben találkozik Anjou Lajossal és a későbbi VII. Károllyal -- tehát az orléans-i párt képviselőivel.⁴⁹ Narbonne-ban viszont Antal brabanti herceg követeit fogadja a savoyai gróf követeivel együtt,⁵⁰ és németalföldi ügyekről tárgyalnak.⁵¹ Mindezekon kívül a XIII. Benedekkel folytatott tárgyalások időszakában szép számmal találunk Zsigmond környezetében franciákat -- mindkét pártból: az orléans-iak között ott van maga Armagnac grófja, míg a bourgignonokat a párizsi "szellemi elit" egy része, az egyetem teológusai képviselik.⁵² Mindez abból a szempontból is fontos, hogy Zsigmondnak alaposan meg kellett ismernie a franciaországi helyzetet a konkrét közvetítési kísérlet megkezdése előtt. Mint említettük, Zsigmond egyházi kérdésekben vallott nézetei a burgundiakéhoz állott közelebb, hiszen a hagyományos, az avignoni pápát támogató "gallikán" irányvonalat az armagnacok képviselték.⁵³ A franciaországi belső megosztottság az egyházpolitikában is érvényesült, és gátolta a "francia zsinati nemzet" operativitását a konstanzi zsinaton.⁵⁴ Zsigmond tehát a közvetítési kísérlet megkezdése előtt nem volt kifejezetten rossz viszonyban az orléans-i párt képviselőivel, hiszen a burgundi herceg visszaszorításában elkép-

zeléseik találkoztak. A további közeledés feltétele az egyházszakadással kapcsolatos törekvések közös nevezőre hozása lehetett. Úgy tűnt, hogy ez bekövetkezik, hiszen Armagnac grófja maga is szerepelt a narbonne-i egyezmény aláírói között.⁵⁵ A közeledés azonban felületes, és mit sem változtathatott a mélyebb belső összefüggéseken, melyekhez az említett egyházpolitikai ellentét szorosan kötődött. Meg kell itt említenünk, hogy a placetum regium -- mivel a zsigmondi egyházpolitika programjának egyik bázisa -- a különböző diplomáciai akciókban ütőkártyaként jöhetett számításba, ugyanakkor korántsem egyedülálló az adott korszakban.⁵⁶ A placetum elveinek alkalmazása -- különösen egy olyan helyzetben, amikor több pápa létezik -- anyagiilag is jövedelmező egy-egy ország uralkodójának kezében, hiszen nem kis jövedelemforrást jelenthet. Ugyanakkor a pápának -- jelen esetben XIII. Benedeknek -- az engedelmesség felmondása további bevételi forrást szerezhet.⁵⁷ Ezeket az előnyöket élvezheti egy olyan ország uralkodója, ahol viszonylag rend van -- pl. Spanyolországé --, de nem tudja hasznosítani Franciaország, ahol az egyházpolitika is a frakcióérdekeknek van alárendelve. Ugyanakkor mindez előre is vetíti a tervezett zsigmondi közvetítés sikertelenségét: a három fél között nincs meg az érdekek találkozásának szélesebb lehetősége.

A közvetítési kísérlettel kapcsolatban az a terv is fölmerült, hogy Aragóniai Ferdinánd -- Zsigmond törekvéseit elősegítendő -- maga is részt vesz az akcióban.⁵⁸ Ám ezt kizárta az a tény, hogy a Ferdinánd által tervezett dinasztikus házasság⁵⁹ keresztelte volna azt a francia elképzelést, mellyel mindkét párt egyetértett, csak más-más előjellel, hogy ti. az angol és a francia uralkodóház között jöjjön létre olyan dinasztikus házasság, mely biztosíthatja a békét.⁶⁰ A spanyol fél bekapcsolása tehát kivihetatlenné vált.

Zsigmond elutazását siettette az a tény, hogy a franciák egymást követően két jelentős vereséget szenvedtek: Harfleur-nél, majd pedig Azincourt-nál.⁶¹ Nem tételezhető azonban föl, hogy Zsigmondot kizárólag az aggodás vezette volna, amikor siettette az utazást; sokkal inkább arra kell gondolnunk, hogy profitálni kívánt a kialakult helyzetből -- még hozzá elsősor-

ban a németalföldi ügyek vonatkozásában, hiszen Antal brabanti herceg, a burgundi herceg testvére, maga is elesett a csatában.⁶² Ez alaposan megnövelte Zsigmond beavatkozási esélyeit Németalföldön. Ezt látszik igazolni az a tény is, hogy Félelemnélküli János -- jóllehet foglalkozott annak gondolatával, hogy a családján esett "séreelmet" személyes párviadalban torolja meg⁶³ -- feltűnő sietséggel igyekszik megszállni a csatában elesett rokonainak tartományait.⁶⁴ Zsigmond mellett tehát, aki diplomáciai lépések megtételére készült,⁶⁵ még egy hatalom aktivizálódott, méghozzá erejének megfelelően katonai téren.⁶⁶ Zsigmond ezzel olyan lépéshátrányba került, melyet a továbbiakban már nem tudott behozni.

Zsigmond 1416 januárjában elhagyja Avignont, és megindul Párizs felé, ahová március elsején érkezik meg.⁶⁷ Látogatásáról, ottani tevékenységéről több francia nyelvű forrásmunka is hirt ad.⁶⁸ Mindkét párthoz tartozó krónikások említik,⁶⁹ sőt rendelkezésünkre áll egy francia nyelvű angol forrás is, mely tulajdonképpen Anglia történetét írja meg.⁷⁰ Az említett források többsége szót ejt Zsigmond Párizsba érkezéséről, míg az angol krónika részletesebben kitér a magyar király londoni látogatására is.

A Journal szerzője meglehetősen szűkszavú. Hirt ad Zsigmond "császár és magyar király" Párizsba érkezéséről, elszállásolásáról a Louvre-ban, a Zsigmond által a Bourbon-palotában adott diszebédéről, majd pedig elutazásáról Angliába.⁷¹ A Journal, melyet a párizsi közvélemény tükrözőjének foghatunk föl, az angliai utazás céljaként a következőt jelöli meg: "... elutazott Angliába, hogy magával hozza azokat a francia nemeseket, akik az azincourt-i vereség óta ott voltak,"⁷² tehát a csata nagynevű francia foglyait. Sem a közvetítés problémáját, sem pedig az egyházszakadás kérdését nem emeli ki; számára Zsigmond érkezése és angliai útja kizárólag francia érdeket szolgáló akció, bár az, amit említ, nyilván csak egészen perifériális része a problémának.

Cousinot már sokkal tájékozottabb: "Zsigmond császár... a király /VI. Károly/ és Franciaország urainak érdekében elvállalta: Horlande hercegével⁷³ együtt elmegy az angol király elé, hogy megegyezésre jussanak. A mondott császár és herceg

Calais-ba ment, ugyanide érkezett eléjük Angliai Henrik,⁷⁴ aki őket meghallgatta, és hajlott kéréseikre, de előbb a fogoly urakkal akart beszélni, mielőtt bármiféle választ adna nekik. Haladékat kért tehát, hogy visszatérjen, és tárgyaljon tanácsával.⁷⁵ A tanács meghallgatta a fogoly urakat is, és egyetértés volt abban, hogy a császár és herceg kezére adják Harfleur városát, és megfelelő számú tús ellenében elengedik a foglyokat, és hogy három évig fegyvernyugvás legyen szárazon és vizen. Ezalatt találkozás jöhet létre a két király és hercegeik között a béke reményében, gondoskodva arról, hogy ha a béke nem jönne létre, a mondott császár és herceg visszaadja nekik Harfleur városát, és visszaküldik a hercegeket börtönükbe.⁷⁶ Több pontatlanság van az iménti szövegben, de a főbb kérdésekről viszonylag megbízható információkat ad. Arra mindenképpen utal: Zsigmond nem eleve azzal a céllal ment Angliába, hogy "a támadó és védő szövetséget megerősítse."⁷⁷ Mint már fentebb említettük, a zsigmondi diplomáciát mindvégig jellemezte, hogy együtt tudott mozogni az eseményekkel, igen ügyesen tudott váltani, és akcióit a lehetőségekhez mérten előkészítette. Az, hogy Zsigmond az angolokkal kötött szövetséget, egy hosszas közvetítési akció végeredménye, és nem kezdettől fogva tervezett cél. Hogy az legyen, azt eléggé kétségesse tehette Zsigmondnak az armagnac-párthoz való viszonya, illetve a burgundi herceggel szemben elfoglalt -- már vázolt -- álláspontja. Csak akkor juthatnánk az előbb említett álláspontra tehát, ha a canterbury-i szerződést⁷⁸ vesszük alapul, és nem a helyzet valóságos bonyolultságát. Az tény, hogy Zsigmond a zsinatról angol követekkel is folytatott tárgyalásokat, nem jelenthetett egyértelműen angol elkötelezettséget.

Cousinot-nak a tárgyalásokkal kapcsolatos információit megerősíti Jean Juvénal des Ursins krónikája, aki az események leírásában jóval tájékozottabb. Igen részletesen számol be Zsigmond Párizsba érkezéséről,⁸⁰ sőt, még a kíséretében lévő urakról is szót ejt, kiemelve a "grand comte de Hongrie"-t.⁸¹ Feltehető, hogy des Ursins, aki a konstanzi zsinatot megelőző időszak egyháztörténetével igen részletesen foglalkozik, Zsigmond utazásával kapcsolatban meg sem említi az egyházszakadás ügyét.⁸²

Des Ursins elsősorban a közvetítés problémáját kíséri végig, de kitér Zsigmond parlamenti látogatására is, melynek keretében az uralkodó "a császári univerzalizmus" szellemében jelképesen a francia királyság fölött igényel fennhatóságot.⁸³ Tőle tudjuk meg azt is, hogy -- egy kisebb jelentőségű ütközet megnyerése után -- Armagnac grófja fokozatosan előretör a királyi tanácsban, mialatt Zsigmond Londonban tartózkodik.⁸⁴ A francia tanács egy ideig erősen megoszlott a béke ügyével kapcsolatban: Berry és Bourbon hercegei jobban hajlottak a békére, míg Armagnac grófja a háború minden körülmények közötti folytatása mellett foglalt állást.⁸⁵ Ez utóbbi számára Zsigmond beavatkozása csupán azt az időnyereséget volt hivatott biztosítani, mely a segélycsapatok megérkezéséig szükségesnek látszott.⁸⁶

Pierre de Fénin konkrétan nem ír Zsigmond látogatásáról, de a calais-i tárgyalásokhoz értékes adalékokat szolgáltat. Fénin bourgignon, de egy kitételében érzékelteti, hogy az angol--burgundi viszony korántsem egyértelmű.⁸⁷

Monstrelet krónikája már Zsigmond aacheni koronázásáról is hirt ad,⁸⁸ majd részletesen áttér a párizsi látogatásra.⁸⁹ Az itt említett források közül ez a legsokoldalúbb. A látogatás céljaként első helyen az egyházszakadás problémáját említi, majd kitér a közvetítési kísérlet lefolyására, és szót ejt a des Ursins-nél említett parlamenti jelenetről is. A calais-i tárgyalások vonatkozásában szintén igen tájékozott,⁹⁰ majd Zsigmond elutazása után a következőképp értékeli a helyzetet: "És úgy igaz, hogy amikor elhagyta országait, hogy Franciaországba jöjjön /ti. Zsigmond/, mindig is a burgundi herceggel ellentétes pártot támogatta, Bajor Lajos segítségével és annak tanácsára, aki Franciaország királynéjának⁹¹ testvére, továbbá más orléans-i párti követek segítségével; ám amikor az említett római király visszatért országaiba, teljesen ellentétes volt a véleménye, és sokkal jobban kedvelte a burgundi pártot, mint annak ellenfeleit és ellenségeit."⁹² Az idézet ismét világosan utal arra, hogy a Zsigmond-féle elképzelések milyen alakuláson mentek keresztül a közvetítés megkezdése óta, amin nem változtat az a tény, hogy a Burgundiához való közeledés igen felületes, és a már megkötött angol szövetség függvénye.

Zsigmond angliai útjáról Jehan de Waurin tudósít. A magyar király párizsi útját az azincourt-i csatával foglalkozó fejezetben tárgyalja.⁹³ Mind az egyházszakadás kérdését, mind pedig a közvetítés menetét viszonylag részletesen és pontosan tárgyalja, de fontos adatokat hoz Henrik, Burgundia és Zsigmond egymáshoz való viszonyáról is. Az események leírását akkor indítja, amikor Zsigmond elhagyja Párizst, és részletesen bemutatja az egyre magasabb szintű fogadtatást, melyben Zsigmond angol területen részesül.⁹⁴ Nem tesz viszont említést a doveri incidensről, amikor a gloucesteri herceg a birodalom uralkodóját figyelmeztette az angol király jogainak tiszteletben tartására.⁹⁵ Henrik, akinek pozíciói határozottan megalárdulnak az azincourt-i és harfleur-i győzelem után az országon belül is, igyekszik a lehető legméltóbban fogadni Zsigmondot.⁹⁶ Tudjuk, hogy Zsigmond kedvelte diplomáciájában a teátrális jeleneteket, nagy találkozásokat, melyek általában a tárgyalások döntő fázisában kerültek előtérbe.⁹⁷ V. Henrik -- talán éppen azért, mert uralma sokáig nem volt biztos Angliában, és ezzel is koronája "fényét" bizonygathatta -- a tárgyalások kereténél hasonló formát választott.⁹⁸ Mindezt Waurin krónikája jól tükrözi.⁹⁹ A londoni találkozó többfaktorúvá válik, és nyilvánvaló, hogy itt van a közvetítési kísérlet döntő állomása.¹⁰⁰ A különböző megegyezési vagy látszat-megegyezési tervezetek¹⁰¹ befulladása után a tárgyalások színtere Calais-ba tevődött át, ahol találkozó jött létre V. Henrik, Zsigmond, a burgundi herceg és Hollandi Vilmos között. Waurin beszámol arról, hogy itt Félelemnélküli Jánost egyértelmű, az angolok melletti állásfoglalásra igyekeztek rábírni, "... amely kéréssel János herceg nem akart egyetérteni, de a közöttük előbb létrejött egyezményeket, melyek az országaik közötti kereskedelemre vonatkoztak, ... három évvel meghosszabbították /ti. V. Henrik és János herceg/ ... És információim szerint a legfontosabb ok, ami miatt a burgundi herceg Calais-ba jött, az volt, hogy látni kívánta a császárt és tárgyalni vele, amire nem talált jobb módot, mivel a császár soha nem közeledett feléje a viták és összetűzések miatt, melyek közte és az orléans-iak között voltak. És ott a burgundi herceg hűbéri hódolatát fejezte ki a császár előtt Alost és Burgundia grófságaira vonatkozóan, majd

nyolc napnyi Calais-ban való tartózkodás után búcsúlátogatást tett a királyoknál, és visszatért Saint-Omerbe..."¹⁰² Megemlíti Waurin a francia tanács fölháborodását a burgundi hercegnek az angolokkal folytatott tárgyalásai miatt, de tagadja, hogy szövetség jött volna létre az angol király és János herceg között: "... és azt tartották igaznak, hogy szövetségre lépett a mondott angol királlyal, Franciaország koronájának ellenében, amiről pedig egyáltalában nem esett szó... A burgundi herceg annyira szerette Franciaország királyát, hogy egyáltalában nem engedett az angol király kérésének..."¹⁰³

A források adatainak igen vázlatos ismertetése után vizsgáljuk meg, milyen eredményekkel járt a zsigmondi diplomáciának ez a próbálkozása. Összegezzük először az egyházszakadással kapcsolatos anyagot.

a/ A megfelelő helyeken jeleztük, hogy ezt a kérdést az említett források részletesen, közvetlenül nem tárgyalják. Zsigmond közvetítési kísérletét csak két forrás -- Monstrelet és Waurin -- kapcsolja közvetlenül is össze a zsinattal. A nemzeti nyelven írt források, úgy tűnik, automatikusan tolódnak el -- különösen egy ilyen korszakban -- a nemzeti történelem kommentálása felé, és a konstanzi zsinattal kapcsolatban csupán a legfontosabb, az eredmény említéséig jutnak el.¹⁰⁴ Hozzájárult mindehhez még az a tény is, hogy a franciák -- az ország belső megosztottságának következtében -- mint hatalom nem játszottak jelentős szerepet az európai politika ekkor legfontosabbnak tartott eseményében.¹⁰⁵ Franciaország még hosszú ideig saját belső problémáira szorítkozhat csupán, s hiába igyekszik hangsúlyozni ellenérzését a konstanzi zsinaton megválasztott pápával szemben.¹⁰⁶ Az avignoni pápát támogató armagnac-gallikán egyházpolitika többé nem életképes: Zsigmond elérte ezt a zsinat szempontjából fontos eredményt. Az Anglia és a zsinat kapcsolatában fölmerült problémák is tisztázódtak. Ezek abból adódtak, hogy az aragóniai látogatás eredménye -- a "spanyol zsinati nemzet" létrehozása -- veszélyeztette az "angol zsinati nemzet" létét, átmenetileg annak megszüntetésével fenyegetett, mondván, az angolok túlságosan kis területet képviselnek ahhoz, hogy külön jogállásuk legyen.¹⁰⁷ Az "angol zsinati nemzet" tehát rászorult Zsigmond támogatására, aminek kö-

vetkeztében később a német és angol zsinati nemzet általában együtt szavaz. A zsinat munkáját tehát bizonyos fokig megkönnyítette a közvetítési akció, ugyanakkor erősítette Zsigmond helyzetét is a zsinaton.

b/ A közvetítési kísérlet maga sikertelen. Zsigmond a vállalkozás megkezdése előtt olyan belső megosztottságot talált Franciaországban, melynek kihasználásához nagyon is értett, ki-elégítően megoldani azonban a fölmerült problémák mindegyikét ezúttal nem volt képes. Zsigmond az "imperator pacificus" kötelességei alapján vállalkozik arra, hogy megkísérli a béke létrehozását a szemben álló felek között. A tárgyalások során azonban rá kellett jönnie, hogy a végleges béke létrehozása az adott szituációban, a "frontok" pillanatnyi állása szerint elképzelhetetlen, a harc itt nem zárható le békével. Henrik részéről ez terveinek föladását jelentette volna akkor, amikor katonailag jelentős sikereket mondhat magáénak, a frandák részéről pedig olyan megosztottságot szentesítene, mely mind az armagnacok, mind pedig a burgundiak számára elfogadhatatlan -- még Félelemnélküli János számára is az. /Jó Fülöpnél már más a helyzet!/¹⁰⁸ Zsigmond tehát, miután békétörekvései -- bár különböző elvárások voltak vele kapcsolatban -- mind a francia, mind pedig az angol fél ellenállásába ütköztek, ki-útkeresésre kényszerült. Mivel a franciák a tervezett fegyverszünettel sem értettek egyet, nem maradhatott más hátra, mint a fokozatos közeledés az angolokhoz. Az, hogy V. Henrik hajlandó volt elfogadni a közvetítés sikerének legalábbis a lát-szatát megőrző fegyverszüneti javaslatot, tulajdonképpen igazolás Zsigmond számára, amiért a továbbiakban az angolokkal kötött szövetséget. Az angolokhoz való közeledést nagymértékben elősegítette a francia félnek a tárgyalások során tanúsított magatartása. A hadműveletek az ő részükről ekkor sem szüneteltek, és jóllehet különösebb katonai sikereket nem értek el, megnehezítették Zsigmond helyzetét Angliában, és oda vezettek, hogy V. Henrik az amúgy is igen labilis fegyvernyugvást megszüntetve újabb támadásra készült. Az armagnac párt a zsigmondi közvetítéstől nem várhatott sokat, csupán időnyereséget, aminek segítségével jobban fölkészülhetett volna a várható újabb

támadásra. A három éves fegyverszünet megkötésére az armagnacokhoz tartozó csoportok egy része -- mint említettük -- hajlott is, Armagnac grófja azonban mindezt megghiúsította, és gyakorlatilag kizárta, hogy Zsigmond továbbra is közvetítői minőségben szerepelhessen. Meg kell említeni még azt is, hogy a fegyverszünet terve tulajdonképpen csak látszatmegoldás lehetett volna, hiszen az angol erők koncentrálására ugyanúgy biztosított volna időt, mint a francia erők összegyűjtésére, jelentősége tehát nincs -- legfeljebb Zsigmond szempontjából, akinek zsinati tekintélyét veszélyeztette volna egy teljes sikertelenség.¹⁰⁹ A közvetítési kísérlet elhúzódásával egyidőben figyelhető meg, hogy a kezdeményezés fokozatosan V. Henrik kezébe csúszik át, aki ekkor már egy új, alaposabban előkészített támadást tervez.¹¹⁰ Zsigmond pedig, akinek diplomáciái több ízben sikertelenül próbálkoztak valamiféle áthidaló megoldás létrehozásával,¹¹¹ egyre inkább közeledik az angol állásponthoz.¹¹² V. Henrik tehát, miközben azon fáradozik, hogy Zsigmondot egy angol szövetség előnyeiről meggyőzze, tulajdonképpen diplomáciailag készíti elő következő támadását Franciaország ellen. A franciák -- mint ahogy több forrás is megemlíti -- az ország erőinek koncentrálásán fáradoznak, "...reménykedtek abban, hogy a burgundi herceg visszakozni fog, és háborúba indul az angolok ellen."¹¹³ Abban, hogy mindez nem következett be, jelentős szerepet játszik V. Henrik, aki Zsigmond és a burgundi herceg ellentéteinek legalábbis átmeneti tompításán fáradozik, és maga mellé akarja állítani János herceget, vagy pedig kikapcsolni a fegyveres harcból. Az armagnacok és a burgundiak között fennálló kölcsönös bizalmatlanság, továbbá Burgundia felemás politikája igen kedvező szituációt teremt az angol támadás megindulása előtt. Félelemnélküli János meggyilkolása oda vezetett, hogy utóda, Jó Fülöp egyértelműen az angolok oldalára áll, és elismeri V. Henriknek a francia koronához való jogait.¹¹⁴ Összefoglalva tehát: Zsigmond -- feladva a békeszerzés tervét -- eléri a franciák visszaszorítását a zsinat ügyeitől, V. Henriket megnyeri Konstanzban folytatott politikájához, aminek következtében átmeneti közeledést mutat Burgundiához is, de ugyanakkor ez nem kárhoztatja tétlenségre németalföldi terveivel kapcsolatban. Ennél többet nem érhetett el.

c/ A németalföldi ügyek vizsgálatánál előre kell bocsátanunk, hogy ez már nem tartozik Zsigmond személyesen végrehajtott akciói közé. Tekintettel azonban arra, hogy a zsigmondi diplomácia harmadik fázisának utolsó felvonásáról van szó, amely a közvetítési kísérlettel szoros kapcsolatban állt, a kép teljessége érdekében ezt a próbálkozást is be kell mutatnunk.

Zsigmondnak a németalföldi ügyekbe való beavatkozásra a "családi örökség", Luxemburg adott ürügyet. Ugyanúgy, mint Brandenburg esetében a lengyel ügyekbe való beavatkozásánál, tényleges jogalapja itt sem nagyon volt a közbelépésre.¹¹⁵ Luxemburg többszörösen elzálogosított terület, melyre Burgundia,¹¹⁶ az orléans-iak¹¹⁷ és a Zsigmond által támogatott Bajor János formáltak jogot. Az orléans-i törekvések természetesen a burgundi befolyás ellensúlyozására irányultak, de csak átmeneti sikerrel jártak. Zsigmond úgy talál ürügyet a hercegség ügyeibe való beavatkozásra, hogy hivatkozik Luxemburnak a család idősebb ágától való elidegeníthetetlenségére, tehát ezzel minden megelőző, a hercegséggel kapcsolatos szerződést semmissé tesz.¹¹⁸ A burgundi terjeszkedés első fázisa természetesen az orléans-iak kezén lévő terület ellen irányult. A hercegség lakosságának egy része fegyvert fogott, és Zsigmondhoz fordult segítségért.¹¹⁹ Zsigmond Brabanttal kapcsolatos elképzeléseit részben már érintettük.¹²⁰ A Brabant elleni fellépésre bázisul Luxemburg szolgál, és Zsigmond maga nevez ki oda helytartót 1413-ban.¹²¹ Jellemző a helyzet élességére, hogy amikor Zsigmond az aacheni koronázásra érkezett, Antal herceg Brabant elleni támadástól tart, és nem is jelenik meg a ceremónián. Zsigmondnak azonban ekkor nincs módja arra, hogy Brabant ügyeivel komolyabban foglalkozzék, hiszen a zsinathoz kapcsolódó diplomáciai manőverekkel van elfoglalva. Antal halála után -- mint említettük -- János burgundi herceg gyors akciót hajt végre a burgundi befolyás biztosítása érdekében. Antal kiskorú fiának, Jánosnak a megválasztása is ezt célozza: Zsigmondot kész helyzet elé akarják állítani.¹²² Zsigmond maga sem késlekedik, és annak kinyilvánítása mellett, hogy "Brabant a császárságra száll", igyekszik a maga oldalára vonni Erzsébet görllitzi hercegnőt, Antal özvegyét.¹²³ A tárgya-

lások a király és a brabantiak között nem vezetnek eredményre, miközben újabb haláleset élezi tovább a kialakult helyzetet: Hollandi /Bajor/ Vilmos meghal, egyetlen leánya, Bajor Jakoea Hainaut, Holland és Zeeland örököse.¹²⁴ Ezekután mindkét fél, Zsigmond és a burgundi herceg, dinasztikus házasságok útján próbál tért nyerni.¹²⁵ Zsigmond igyekszik a zsinat segítségével megakadályozni a burgundi herceg által tervezett házasságot -- sikertelenül.¹²⁶ Az említett területek ezek után jó időre két pártra szakadnak: Holland egy részén Bajor Jakoea /Burgundia/ az úr, másik részén pedig Bajor János /Zsigmond/. Tekintettel arra, hogy Frizia területét is fenyegeti a burgund behatolás, Zsigmond igyekszik szorosan fennhatósága alá vonni.¹²⁷ 1417 szeptemberében pedig proklamációt ad ki, melyben "elismerte az ősi friziai szabadságjogokat, ...és kihirdette, hogy az ország egyedül az ő fennhatósága alá van rendelve".¹²⁸ A küzdelem végeredménye az lesz, hogy Bajor János és vele együtt Zsigmond Friziát kivéve mindenhol visszaszorul. Fülöp burgundi hercegnek sikerül hatalmát fokozatosan megszilárdítania, amin még Jakoea Angliába történt szökése sem változtathat.¹²⁹ Burgundiának jóval nagyobb erőforrások állnak rendelkezésére, mint Zsigmondnak, és a nemzetközi szituáció is megváltozik: Anglia egyre jobban háttérbe szorul, Franciaország felemelkedése megkezdődik, Jó Fülöppel pedig megindul Burgundia rövid különállásának korszaka. Zsigmond más területre kényszerül: megkezdí hosszán tartó harcát a husziták ellen, és helyt kellene állnia az egyre fenyegetőtt török ellen is. Henri Pi-
renne, aki "Belgium egysége" szempontjából vizsgálja az eseményeket, úgy értékeli Zsigmond törekvését, mint aki meg akar akasztani egy folyamatot, "...mely Németalföld történetét magával ragadta századok óta."¹³⁰ Tekintettel azonban az önálló burgundi állam életképtelenségére, a továbbiakban az adott szituációt vizsgálva úgy tűnik, hogy a németalföldi területek birtoklására irányuló főbb törekvések /az angol--francia--orléans-i, francia--burgundi és birodalmi törekvésekre gondolunk/ között eléggé eltörpülni látszik a belga "nemzeti függetlenség".¹³¹ Az, hogy Jó Fülöp "Isten kegyelméből uralkodó hercegnek"¹³² nyilvánítja magát, és az, hogy Burgundia jó ideig Franciaországgal szemben

is létezik, aligha jelenthet függetlenséget, amint azt a későbbi események egyértelműen bizonyítják.

Ami viszont egyértelmű, az Zsigmond Németalfölddel kapcsolatos törekvéseinek kudarca. Zsigmond a konstanzi zsinat pápaválasztása után veszt tekintélyéből: az egyháznak már nincs szüksége a világi uralkodó segítségére. Ez azonban periférikus probléma. Az, hogy Zsigmond komolyabb sikerek elérésére végig képtelen ebben az ügyben, a birodalom fejének gyengeségéből következik: csak diplomáciai manőverekre szorítkozhat, amiket más erővel alátámasztani nem tud. A németalföldi törekvések kudarca egyben a Zsigmond-féle offenzív nyugat-európai diplomáciai szakasz végét is jelenti. Az imént említett kudarchoz még egy tényező hozzájárult, ami tulajdonképpen felfedi a zsigmondi diplomácia alapvető problémáját, ti. az, hogy ez a diplomácia elsősorban negatív bázissal rendelkezik, melyre csak addig lehetett építeni, amíg a rendi átalakulás folyamata be nem fejeződött Nyugat-Európában. Az említett szituáció, továbbá a hozzá szervesen kapcsolódó egyházszakadás kérdése Zsigmondot valóban nemzetközi jogállású uralkodóvá tette, létrehozva annak az ellentétnek a hangsúlyozottan időleges felbomlását, mely a császári "korlátlan jogok és a tényleges gyámoltalanság"¹³³ között fennállt. Ennek a "konjunkturalis" időszaknak a léte tette lehetővé, hogy több olyan vállalkozást sikerrel hajtson végre, mellyel előtte mások sikertelenül próbálkoztak.¹³⁴ A kedvező helyzet azonban véget ért a húszas évekre, fokozatosan fűlszámlolva az említett nemzetközi jogállást.

+
++ ++
+

Befejezésül tisztáznunk kell, hogy nem állt szándékunkban a kialakult Zsigmond-kép pozitívabbá tétele, csupán a diplomáciatörténet szemszögéből nézve igyekeztünk teljesebbé tenni azt. A kép teljessége kedvéért azonban még hozzá kell tennünk a következőket: az adott korszak diplomáciájára jellemző, hogy olyan célok megoldását is maga elé tűzi -- és ez

különösen jellemző Zsigmondra --, melyeknek továbbbi biztosítására nincs meg a tényleges hatalom. A diplomáciának ez a bizonyos fokú függetlenedése a tényleges erőviszonyoktól a kor sajátság, és a már vázolt, igen bonyolult európai szituációból fakad. Tülozhánk viszont, ha azt állítanánk, hogy az itt elért eredményeknek semmiféle visszaszahalása nincs a későbbi korszakeredmények megmarad mindaz, amit az adott országgal megtartani képes belőlük. A következő idoszak világosan bizonyítja, hogy az eredmények vagy részeredmények jelentős hanyada, melyeket Zsigmond egész Európát behálózó diplomáciája elért, egy idő után megsemmisültek. A tartósabb eredmények mellett azonban módszer, tendenciái és részben céljai hagyományteremtő erővel bírtak. Kétésgkivül jelentős sajtóssága a zsigmondi diplomáciának, hogy egyikezett túllépt az akcidentális szinten, és szisztematikussabb kapcsolatok kialakítását célozta. Az sem lehet vitás, hogy Zsigmond a konsztanzi színat határozatában is Európa többi fejedelme fölé emelkedik /gondolunk itt a magyar királyok fölegyűrt jogának megerősítésére/.¹³⁵ Jelentős eredmény ez, de majd akkor válik kézzel foghatóvá, amikor olyan uralkodó használja "utókatyáként", mint Mátyás, akinek már fanylleges hatalom is van a kezében. Nem tarthatjuk teljesen lényegtelennek azt az eredményt sem, mely egyszerűen abból fakadt, hogy Zsigmonddal Nyugat-Európát jelentős számmal magyar járta be.¹³⁶ Tudjuk, hogy maga Zsigmond is határozott érdeklődést tanúsított egyes nyugati intézmények, pl. a francia parlament iránt.¹³⁷ Az az információmennyiség, amit a kíséretében lévő magyarok gyűjtettek össze, konkrétan nem mutatható ki. A Zsigmond-kornak nincs külön krónikája, az oklevéltanyag pedig ezt aligha tükrözhette. Nehéz azonban nem fölvetni, hogy ennek az információmennyiségnek kell, hogy legyen valami mércéje. Különösen, ha arra gondolunk, hogy a mátyási állam nagyon is közel próbál kerülni szerezeteiben az európai viszonyokhoz. Mátyásnál kísértetiesen ismétlődnek a zsigmondi diplomáciai elemek és irányai, sőt, már maga Hunyadi János a zsigmondi uton jut el az Aragoniával kapcsolatos tárgyalásokig.¹³⁸ Ismeretes Mátyásnak a pápasághoz való viszonya, illetve a német-római császárral cím megszerzésére irányuló törekvése, a cseh koronáért vívott harca... Nem nehéz ezekben

fölismerni a zsigmondi törekvéseket. Sőt, ami még meglepőbb lehet: a török kérdést Mátyás ismét nem apja nyomdokain akarja megoldani: sokkal inkább a zsigmondi álláspontot tükrözi ez is. A Zsigmond-féle diplomácia ismerete tehát nemcsak a mátyási törekvések jobb megértéséhez járulhat hozzá, hanem összefüggésében szemlélve a haszontalannak látszó, Zsigmond által képviselt "nagyhatalmi politika" pontosabb értékeléséhez is.

Jegyzetek

1. Zsigmond portréjának polgári szemszögből való felvázolását lásd: HORVÁTH Henrik: Zsigmond király és kora / = Budapest székesfőváros várostörténeti monografiái VIII. /, Bp., 1937.
2. Igen érdekes ebből a szempontból Zsigmond levele a IX. Bonifác pártján álló biborosokhoz, amely úgy is felfogható, mint egy placetum regiumra alapozott programkifejtés. Vö. FRAKNÓI Vilmos: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szent-székkal I., Bp., 1901., 305--307.
3. Mint ismeretes, a vereséget óriási mészárlás követte /csupán a 300 legelőkelőbb fogoly maradt életben/, és igen jelentős visszhangja támadt Európában. A foglyok kiváltására külön adókat vetettek ki, tehát "közvetve" az alávetett néptömegekhez is eljutott a vereség híre. Maga Zsigmond is igyekszik hozzájárulni a kiváltással kapcsolatban felmerült költségekhez, természetesen a maga módján és lehetőségei szerint. Vö. FROISSART krónikája, Bp., 1971., 314--316. A csata körülményeire lásd: des URSINS, Jean Juvénal: Histoire de Charles VI. /kiadva: MICHAUD--POUJOLAT: Nouvelle collection des mémoires pour servir à l'histoire de France, Première série II., Paris, 1836./, 408--410.; BOUCICAUT, Jean le Maingre: Le livre des faicts, uo. 235--246.
4. A lengyel trónon Nagy Lajos leányának, Hedvignek a férje ül. Ulászlótól nem állt távol a gondolat, hogy hatalmát igyekezzék Magyarországra is kiterjeszteni. A konfliktus körülményeire lásd SCHÖNHERR Gyula: Az Anjou-ház örökösei / = SZILÁGYI Sándor [szerk.]: A magyar nemzet története III., Bp., 1895./, 496--503.
5. Ulászló igyekszik hatalmát kiterjeszteni a helyzetüknél fogva a déli határbiztosítás szempontjából lényeges román fejedelemségekre is. /Uo. 496./
6. A föllépésre ürügyet az ad, hogy Zsigmond Brandenburg örgrófja és birodalmi helytartó. Brandenburg azonban tulajdonképpen már nem tartozik Zsigmondhoz. /Uo. 498./

7. Vencel sikertelen kísérlete után Zsigmond veszi át a kezdeményezést a közvetítésben, és személyes találkozóra hívja a lengyel királyt Késmárkra /1410 febr./. A tárgyalások több szálon folynak. A két ország főurai is jelentős számban vesznek részt a tárgyalásokban; ezalatt Zsigmond titkos törekvéseit Branda da Castiglione piacenzai püspök litvániai tárgyalásai voltak hivatva megvalósítani. /Uo. 499--500./
8. Zsigmond Lengyelország helyzetének meggyengítésére törekszik: igyekszik Vitoldot rávenni az Ulászlótól való elpártolásra, megcsillantva előtte egy független litván királyság létrehozásának lehetőségét. Ez azonban nem valósul meg, és Ulászló ellenakciói következtében XXIII. János pápa beavatkozásával zárul le az említett konfliktus. /Uo. 502./
9. Ennek értelmében intézkedik majd a konstanzi zsinat Zsigmond távollétében, amikor felszólítja Ulászlót, hogy támadjon a magyar határokat fenyegető török ellen. /FEJÉR: Codex diplomaticus X. 5. No. CCLXV., p. 592. [1415-ből.] /
10. A lengyel konfliktus lezárását Zsigmond összeköti egy rendkívül reprezentatív összejövettel. Ezzel is bizonyítani kívánja Magyarország "domináns" szerepét Kelet-Európában. Az újdonsült német király a "hitetlenek" elleni harccal, majd pedig békeszerző tevékenységével igyekszik egyre közelebb kerülni a "császár-ideálhoz". Az 1412. május 22-i budai találkozó résztvevőire és leírására lásd SCHÖNHERR: i. m. 502--504.; HORVÁTH: i. m. 37--38.
11. Feltűnő, hogy a katonai akcióktól általában véve tartózkodik: a lengyel konfliktus időszakában, amikor még volt módja fegyveres akciókra is, inkább alibi-hadműveleteket végez. /SCHÖNHERR: i. m. 497--498./
12. Zsigmond eredetileg a közvetítést a Német Lovagrend érdekében vállalta, sőt, jelentős pénzüsszeget vett fel a lovagrendtől, majd pedig szövetségre is lépett vele. Mind ez azonban nem zavarta abban, hogy a lengyel győzelmek után elejtse a lovagrend érdekeinek képviselését. /Uo. 503--504./
13. Vencel, aki előzőleg próbált közvetíteni Lengyelország és a lovagrend között, a lengyelek ellenében túlzott egyoldalúsággal képviselte a lovagrend érdekeit, ezért akciója sikertelen maradt. /Uo. 497./

14. Az egyházszakadás kérdésének különböző megoldási kísérletei vannak az adott időszakban: a "via cessionis", az önkéntes lemondás járhatatlannak bizonyult; a "via compromissi", a megegyezésem út sem járt eredménnyel, így egyre inkább előtérbe kerül a "via synodi", az egyetemes zsinat által remélt megoldás. /ÁLDÁSY Antal: Zsigmond király és Spanyolország, Bp., 1927., 3./
15. Jean Gerson, Pierre d'Ailly, Nicolas de Clémanges, Simon de Cramaud, Francesco Zabarella, Dietrich von Niem stb. Vö. MÁLYUSZ Elemér: A konstanzi zsinat és a magyar főkegyúri jog /Értekezések a történeti tudományok köréből, Új sorozat 9./, Bp., 1958., 34.: Zsigmondot a "közvélemény nemcsak bátorította ... a föllépésre, hanem egyenesen kötelességének tüntette azt fel..."
16. Vö. HORVÁTH: i. m. 75.
17. MÁLYUSZ: i. m. 34.
18. BRYCE, James: A Római Szent Birodalom /ford. Balogh Ármín/, Bp., 1903., 330--331.
19. Zsigmond óriási távolságokat tesz meg Konstanz--Perpignan--Párizs--London közt mozogva; a középkori viszonyok közepette még az információ-szerzés is meglehetősen komplikált. Nyilván ennek tudható be, hogy a zsinat az uralkodó távollétében intézkedik magyarországi ügyekről. /Vö. fentebb, 9. jegyz./
20. Gyakorlatilag ez az időszak az aacheni koronázással veszi kezdetét, mely 1414. november 8-án játszódott le. /RÁTH Károly: A magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei, Győr, 1861., 118./
21. A nyugati források jelentős része Zsigmondot már ekkor császárként emlegeti, bár a tényleges koronázás csak jóval később, 1433-ban következik be. Ő maga is "császárként" viselkedik, és utazásai során az "univerzalizmus" szellemében jár el. Zsigmond az egyházszakadás kérdésének megoldása előtt nem kívánja császárrá koronáztatni magát. Vö. Ypodigma Neustriae a Thoma Walsingham quondam Monacho S. Albani conscriptum /Chronica Monasterii S. Albani, ed. RILEY, H. T., vol. 7./ [= Rerum Britannicarum Medii Aevi Scriptores or Chronicles and Memorials of Great Britain and Ireland during the Middle Ages 28.], London, 1876., 452.

22. A perre lásd TÓTH-SZABÓ Pál: A cseh-huszingva mozgalmak és uralom története Magyarországon, Bp., 1917., 33--38.
23. Mindegyik pápa igyekszik külön-külön is "általános" zsinatot összehívni, amely következésképp nem lehet "általános", pl. XIII. Benedek: 1408 Perpignan, az "elszakadt" bíborosok: 1409 Pisa, XII. Gergely: 1409 Cividale. Ez utóbbi előkészítésében már részt vesz Zsigmond is, vö. pl. FRAKNÓI: i. m. 314--317.
24. ÁLDÁSY: i. m. 59--93.
25. Zsigmond kilátásba helyezi a spanyolok külön "zsinati nemzetként" való elismertetését /uo. 98./ föladvá azon tervét, hogy a magyarokat emelje így ki /MÁLYUSZ: i. m. 39./.
26. Jelen dolgozatunk része egy nagyobb tanulmánynak, amely Zsigmond nyugat-európai diplomáciáját tárgyalja.
27. VI. Károly betegségéről lásd DODU, Gaston: Les Valois. Histoire d'une maison royale /1328--1589/, Paris, 1934., 88--89.
28. MORTON, A. L.: Az angol nép története /ford. Szemerényi Oszvald és Szentmihályi János/ I., Bp., é. n., 146.
29. A fegyvelmezetlen francia lovagi sereg nem képes esélyesen fölvenni a harcot a fegyvelmezett angol íjász-gyalogsággal, ez a háború során többször bebizonyosodott /1346 Crécy, 1356 Poitiers/.
30. Anjou /II./ Lajos ugyan viseli Szicília, Aragónia és Jeruzsálem királyi címeit, ennek azonban nincs jelentősége.
31. Anjou /II./ Lajos leánya a későbbi VII. Károly felesége.
32. Lajos "per procuram" eljegyzést is tart Máriával.
33. GAXOTTE, Pierre: Histoire des Français I., Paris [1951], 391.
34. Flandriai Margit és Merész Fülöp házassága folytán. /Uo. 392--393./
35. A Burgundia és Anglia közötti gazdasági kapcsolatok alakulására a későbbiekben lásd THIELEMANS, Marie-Rose: Bourgogne et Angleterre. Relations politiques et économiques entre les Pays-Bas Bourguignons et l'Angleterre 1435--1467 [= Université Libre de Bruxelles. Travaux de la Faculté de Philosophie et Lettres 30.], Bruxelles, 1966.

36. Orléans-i Lajost a burgundi herceg Párizs utcáin meggyilkoltatja 1407. november 23-án. A felhasznált francia források közül a legrészletesebben tárgyalja MONSTRELET: Chronique /kiadva: BUCHON, J.-A.-C.: Choix de chroniques et mémoires sur l'histoire de France, Paris, 1848./ 51--55.
37. Orléans-i Károly ezzel részben kiiktatódik a pártharcokból, az orléans-i párt vezetését Armagnac grófja veszi át, és a királyi tanács egyik fő irányítójává válik.
38. A király két idősebb fia a burgundi házból választ magának feleséget: az első, Lajos a burgundi herceg leányát veszi nőül, a második, János pedig Hollandi Vilmos leányát, a burgundi herceg unokahúgát. A harmadik fiú, a későbbi VII. Károly azonban már az orléans-iakhoz kötődik. /FÉNIN, Pierre de: Mémoires [kiadva: MICHAUD--POUJOLAT: i. m.] 588--589./
39. A királyné, Bajor Izabella kezdetben az orléans-i herceg támogatója, Lajos herceg szeretője. Tekintettel azonban arra, hogy annak meggyilkolása után fokozatosan háttérbe szorítják, Félelemnélküli János pártjára áll. /FÉNIN: i. m. 591.; des URSINS: i. m. 537.; MONSTRELET: i. m. 421. és köv./ A burgundi herceg népszerűségét jelentős mértékben növelte a városokkal kapcsolatban folytatott politikája, amennyiben a hozzá pártolt városok széles körű mentességeket kaptak /erre l. des URSINS: i. m. 533--534.; MONSTRELET: i. m. 413--415./
40. Az előző két dauphin halálában /vö. FÉNIN: i. m. 588--589./ -- úgy tűnik -- benne volt az orléans-i pártiak keze is.
41. Montereau, 1419. szeptember 10. A gyilkosságot valamennyi említett forrás hozza, legrészletesebben des URSINS: i. m. 553--555.; MONSTRELET: i. m. 460--463.
42. COUSINOT le chancelier: Geste des nobles françois /kiadva: VALLET de VIRIVILLE, M.: Chronique de la Pucelle, Paris, 1859., 1869.²/ 158. -- Az igen komplikált szituáció következtében az angolok kísérletet tettek az armagnacokkal való egyezkedésre is, vö. WAURIN, Jehan de: Recueil des croniques et anciennes istoires de la Grant Bretagne, à present nommée Engleterre /kiadta W. HARDY a Rerum Britannicarum Medii Aevi Scriptores or Chronicles and Memorials of Great Britain and Ireland

during the Middle Ages 39/2. kötetében, London, 1868./; ugyanő beszámol arról is, hogy már 1402-ben szövetség jött létre az orléans-i herceg és IV. Henrik angol király között.

43. A kereszties sereg vezetőinek névsorát lásd SCHÖNHERR: i. m. 427.; HORVÁTH: i. m. 34--36.
44. A flamand--burgundi államalakulat 1477-ben, Merész Károly halálával gyakorlatilag fölbomlott.
45. Trino, 1414. június 25., vö. COVILLE, A.: Les premiers Valois et la guerre de cent ans /1328--1422/ [= LAVISSE, Ernest: Histoire de France illustrée depuis les origines jusqu'à la révolution IV. 1., Paris, 1931.] 372.
46. ÁLDÁSY: i. m. 49.
47. DUCCELLIER, Alain: Deux projets vénitiens d'assassinat du roi Zsigmond /1415--1419/. [= Mélanges offerts à Aurélien Sauvageot pour son soixante-quinzième anniversaire, Bp., Akadémia, 1972.] 61--66.
48. Zsigmond útvonala: Bazel--Aarburg--Lausanne--Genf--Chambéry--Lyon--Valence--Nîmes--Montpellier--Narbonne--Perpignan, vö. RÁTH: i. m. 120.; ÁLDÁSY: i. m. 49--50.
49. ÁLDÁSY: i. m. 50.
50. Uo. 52. -- Savoya ekkor még grófság; Zsigmond csak 1417-ben emeli herceggé Amadeus savoyai grófot /MONSTRELET: i. m. 397./.
51. 1415. augusztus 28-án. /ÁLDÁSY: i. m. 52./
52. Vö. uo. 61--62. -- A Zsigmond kíséretéhez tartozó zsinati követek névsorát l. uo. 47.
53. COVILLE: i. m. 357--359.
54. Uo. 362--363.
55. Vö. ÁLDÁSY: i. m. 98.
56. 1390: Anglia, 1392: Márton szicíliai király.
57. ÁLDÁSY /i. m. 98./ szerint Alfonz, Ferdinánd utóda sajnálkozott azon, hogy a zsinat körüli kiadásait alig fedetik azok a jövedelmek, amelyekhez a "camera apostolica" kezelése révén jutott.
58. ÁLDÁSY: i. m. 104--106.
59. Ferdinánd saját lányát kívánta összeházasítani V. Henrikkel. /Uo. 105./
60. A franciák armagnac-párti csoportja Franciaországi Katalin és V. Henrik házasságától az angolok távoltartását várja, a bourgignonok az armagnacok visszaszorítását, maga V. Henrik pedig franciaországi trónigényének elismeré-

- sét. Ez utóbbi következett be.
61. Harfleur városának igen nagy a stratégiai fontossága: "második Calais"-ként emlegetik. Az azincourt-i csatát valamennyi forrás tárgyalja, legrészletesebben MONSTRELET: i. m. 369--380.
  62. Az elesettek és foglyok névsorát lásd uo. 377--380.
  63. COVILLE: i. m. 370.
  64. FÉNIN: i. m. 588.
  65. Zsigmond követei már 1416 januárjában Brüsszelbe érkeztek, és kinyilvánították, hogy "Brabant a császárságra száll." /PIRENNE, Henri: Histoire de Belgique dès origines à nos jours I., Bruxelles, La Renaissance du Livre [1952] 373./
  66. Burgundia -- végleges összeomlásáig -- katonai téren igen erős, és ráadásul a százéves háború utolsó szakaszában távol tudott maradni a harcoktól, így jelentősebb katonai veszteségeket nem szenvedett.
  67. RÁTH /i. m. 121./ szerint február végén, des URSINS viszont /i. m. 529./ március 1-re teszi a párizsi bevonulást. /L. még alább, 71. jegyzetünket./
  68. Legrészletesebben MONSTRELET: i. m. 384--385.; des URSINS: i. m. 529--530.
  69. Az ország tökéletes megosztottságát jól mutatja az a tény, hogy a krónikák maguk is különböző pártállásokat tükröznek. A Journal írója bourgignon /vö. MICHAUD--POUJOLAT: i. m. 629--630./; des URSINS reimsi érsek, aki jelentős politikai szerepet játszik, s krónikáját egy saint-denis-i szerzetes latin nyelvű munkájának kompilatív felhasználásával teszi teljessé, armagnac /vö. uo. 335--338./; COUSINOT le chancelier jogász, bourgignon; FÉNIN VI. Károly udvari pékségének vezetője, bourgignon /uo. 573--574./; MONSTRELET a laikus műveltség képviselője, nemesember, bourgignon /vö. BUCHON: i. m. IX--XII./ stb.
  70. Jehan de WAURINTól.
  71. Journal /MICHAUD--POUJOLAT: i. m. / 646. -- A szerző szintén március 1-re teszi Zsigmond Párizsba érkezését.
  72. Uo.
  73. Hollandi Vilmos Londonban találkozik és tárgyal először Zsigmonddal, a kitétel tehát pontatlan. /Vö. WAURIN: i. m. 232./
  74. COUSINOT "összemossa" a calais-i tárgyalásokat és Zsigmond londoni közvetítését; Zsigmond elé még Doverbe is csak Clarence herceg érkezett, s Henrikkel Londonban ta-

lálkozik először.

75. COUSINOT a francia viszonyokat vetíti ki Angliára ezzel a kitétellel. Az említett tárgyalások teljes egészében Angliában folytak, a parlament meghallgatásával.
76. COUSINOT: i. m. 158.
77. JACOB, E. F.: The fifteenth century /1399--1485/ [= The Oxford History of England, ed. by CLARK, sir George, VI.] Oxford, 1961., 161.
78. 1416. augusztus 15. /Uo. 166./
79. Uo. 161--162.
80. Des URSINS: i. m. 529.
81. A "grand comte de Hongrie": Garai Miklós nádor.
82. Az említett tény egyik oka az, hogy Franciaország visszaszorul a zsinati ügyek szempontjából. A megelőző francia kísérletek részletezése annak tudható be, hogy művének első része /1416-ig/ egy egyházi szellemű munkából vett kompiláció. /Lásd fentebb, a 69. jegyzetet./
83. A parlamenti incidensről COVILLE úgy nyilatkozik, hogy "Zsigmond kiábrándította vendéglátóit" /i. m. 372./. -- Zsigmond tulajdonképpen a császári univerzalizmus szellemében avatkozik az ország "belügyeibe", amit Des URSINS méltatlankodva utasít vissza: "... a [francia] király a császár ebben a királyságban, és csak Istentől és a kardtól függ, senki mástól." /I. m. 529--530./ MONSTRELET is elbeszéli a parlamenti jelenetet; megjegyzi, hogy a király és a tanács ebben a francia szuverenitás megsértését látta -- a maga részéről azonban nem így fogja fel a dolgot /i. m. 385--386./. Ugyanilyen érzékenyen reagáltak a franciák Savoyai Amadeus herceggé tételével kapcsolatosan; erre csak MONSTRELET utal /uo. 397./. Az incidens előzményének tekinthető, amikor Zsigmond "pro imperiali officio" szólítja fel Aragónia, Anglia és Franciaország királyait részvételre a konstanzi zsinaton. /ÁLDÁSY: i. m. 12--13., 27--28./
84. Des URSINS: i. m. 531.
85. Vö. JACOB: i. m. 163.
86. Amagnac grófja spanyol és genovai segélycsapatokat várt, azonban ezek megérkezése sem változtatott az erőviszonyokon, az angol király viszont ennek következtében megtiltja 1416-ban a genovai pénz angliai forgalmazását. /WALSINGHAM: i. m. 470./

87. A calais-i tárgyalásokról szólva megemlíti, hogy a burgundi herceg "biztonságból" fölvonult az angol király ellen /i. m. 588./. Mivel pedig Zsigmond is itt tartózkodik, föl kell tételeznünk, hogy az óvatosság vele kapcsolatosan is szükségesnek tűnt János szemében.
88. MONSTRELET: i. m. 347--349.
89. Uo. 384.
90. Uo. 393--394.
91. Bajor Izabella és János herceg kapcsolatához lásd 39. jegyzetünket.
92. Uo. 397.
93. WAURIN: i. m. 230--232.
94. Uo. 231--232.
95. Zsigmondnak, mielőtt Anglia földjére lép, ki kell jelentenie, hogy "nihil se contra superioritatem regis prae-textere." /BRYCE: i. m. 202--203./
96. DEVON, F.: Issues of the Exchequer, being a collection of payments made out of His Majesty's revenue, from Henry III to Henry VI inclusive, London, 1837., 346--348.; Calendar of the Close Rolls II., London, 1932., 108., 312.
97. Ezt lehetett látni pl. a lengyelországi közvetítés lezárásakor Budán, majd Spanyolországban is. Zsigmond magasztalására V. Henrik hatalmas apparátust vetett be: a Vita Henrici quinti és HELMHAM Liber metricus-a kitér Zsigmond dicsőítésére is. /Kiadásuk: Memorials of Henry the Fifth, king of England [= Rerum Britannicarum Medii Aevi Scriptores or Chronicles and Memorials of Great Britain and Ireland during the Middle Ages II.] ed. C. A. COLE, London, 1858./
98. Henrik fedezte Zsigmond valamennyi, a szigetországban fölmerülő költségét, még hozzá igen bőkezű módon /WAURIN: i. m. 231./.
99. Lásd a londoni tárgyalásokra érkezett követségek leírását, uo. 232.
100. Hollandi Vilmos megérkezésével gyakorlatilag mindhárom fél képviselve van a közvetítő színe előtt: az armagnacok közül a Zsigmond kíséretében lévők és az azincourt-i fogoly urak, angol részről maga V. Henrik, a burgundiak oldaláról pedig Hollandi Vilmos. /WAURIN: i. m. 232--234./

101. COUSINOT: i. m. 158.; des URSINS: i. m. 531. -- Értesülünk Garai Miklós nádor diplomáciai útjairól is /DEVON: i. m. 347./. A calais-i tárgyalások a londoni megbeszélések közvetlen folytatásaként indulnak meg.
102. WAURIN: i. m. 234. -- Vö. MONSTRELET: i. m. 393--394.
103. WAURIN: i. m. 235.
104. COUSINOT: i. m. 155.
105. Van olyan krónika, melynek információi még az átlagosnál is jóval hézagosabbak, pl. V. Márton megválasztását egyszerű csereként említi /LUCE, Siméon: Chronique du Mont-Saint-Michel [1343--1468] I., Paris, 1879., 21./: "János pápa meghalt, Márton pápa követi."
106. Journal, id. kiad. 649.
107. MÁLYUSZ: i. m. 39--40., ill. JACOB: i. m. 169--170.
108. Apja meggyilkolása után Jó Fülöpöt a bosszúvágy vezeti, és egyértelműen az angolok mellé áll /troyes-i szerződés/, vö. des URSINS: i. m. 557. és köv.
109. Zsigmondnak a zsinat működésével kapcsolatos elve az volt, hogy a zsinat előbb az egyház tervezett reformjával foglalkozzék, s utána kerüljön sor egyéb kérdésekre /1. Zsigmondnak a zsinathoz intézett, 1416. április 15-én Párizsban kelt ilyen értelmű levelét, idézi FRAKNÓI: i. m. 324./. A hosszas távollét a zsinattól és a közvetítés elhúzódnása fokozatosan megrendítette Zsigmond tekintélyét.
110. DEVON: i. m. 335., 345., 347--348.
111. Uo. 347.
112. V. Henriknek Kent sheriffjéhez írott utasítása /Calendar of the Close Rolls II., London, 1932., 353./ bizonyítja, hogy Henrik egyre fokozottabban törekszik Zsigmond megnyerésére. Hogy a római király is hajlott erre, azt sejteti a Szent György-kereszt elfogadása, ami a közfelfogás szerint az angolokkal való szövetséget szimbolizálta /vö. HUIZINGA, J.: A középkor alkonya [ford. Szerb Antal] Bp., é. n., 86./.
113. Des URSINS: i. m. 532.
114. Jó Fülöp átadja V. Henriknek az általa birtokolt városokat, területeket, és Németalföld irányában aktivizálódik.
115. A hercegséget Vencel örökli, de még 1388-ban elzálogosítja Jodoknak.

116. A cseh--burgundi közeledés eredményeképp Antal brabanti herceg nőül veszi Elisabeth von Görlitz, Vencel unokahúgát. A hozomány: Luxemburg.
117. Orléans-i Lajosnak Jodok morva őrgróf zálogosít tovább teljes igazgatási joggal négy várost a hercegség területén.
118. Zsigmond Vencel herceg 1383-as végrendeletére és a császári jogokra hivatkozik.
119. PIRENNE: i. m. 371.
120. Vö. fentebb, 65. jegyz.
121. PIRENNE: i. m. 372.
122. Uo. 373.
123. Uo.
124. Hollandi Vilmos 1417. május 31-én halt meg. FÉNIN /i. m. 589./ szerint mérgezés áldozata lett.
125. A burgundi herceg Jakobeát Antal kiskorú fiával kívánja összeházasítani, míg Zsigmond Bajor Jánost Antal özvegyével. Bajor János Holland régensségére tör. /BLOK, P. J.: History of the people of Netherlands, New York--London, 1899., 112./
126. V. Márton, aki igényt tartott Burgundia támogatására, a közeli rokonok házasságához szükséges diszpenzációt megadja Jakobeának és Antal kiskorú fiának, elutasítva Zsigmond tiltakozását. A házasságot Zsigmond tudta nélkül kötik meg. /BLOK: i. m. 112--113./
127. Frizia is két pártra szakadt, a "schrieringerek" és a "vetkooperek" csoportjára. A viszonyok alakulására l. BLOK: i. m. 113.
128. Uo.
129. Jakobe szökése, aki ezután házassága megsemmisítésén fáradozik -- sikerrel --, előrevetíti egy angol--burgundi konfliktus árnyékát. Erre azonban az angol belső problémák következtében nem került sor.
130. PIRENNE: i. m. 372.
131. WITTMAN, Tibor: Les gueux dans les 'bonnes villes' de Flandre, Bp., 1969., 27. szerint PIRENNE túlértékeli Németalföld fejlettségét.
132. DECHANEL, L.-P.: Histoire de la politique extérieure de la France /806--1936/, Paris, 1936., 29.
133. BRYCE: i. m. 128.

134. A lengyelek és a lovagrend kérdésében Vencel, az egyházszakadás ügyében Vencel és Ruprecht, a huszita-kérdésben -- melynek "megoldása" korántsem válik Zsigmond dicséretére -- ismét Vencel próbált sikertelenül megoldást találni.
135. A forma, amelyben Zsigmond ezt kérte és megkapta a zsinattól, ismét a konkrét szituáció alaposan átgondolt ismeretén alapszik. /MÁLYUSZ: i. m. 16./
136. Aragóniai útja során a spanyol uralkodó Zsigmondnak 1500 lovas számára állít ki menlevelet, ebből 7--800-ra rúg Zsigmond közvetlen kísérete, akik viszont jelentős részben magyarok. Széles skálán mozgó diplomáciájához igen nagy számú "utazó diplomatát" kellett alkalmaznia, közöttük ismét sok a magyar, akik fontos küldetésekkel teljesítenek /Garai Miklós, Jakch Mihály, Lévai Cseh Péter stb./ Szükség esetén a zsigmondi kíséret "operatív csoport" is, mint pl. XXIII. János letételekor.
137. "... A mondott császár tudni akarta, miben áll a parlament működése, az egyik napon tehát elment a parlamentbe, amely tömve volt urakkal ... Kedvét akarta lelteni egy ügyben, amelyet már elkezdtek ..." -- írja des URSINS a már említett parlamenti jelenet bevezetéséül /i. m. 529./.
138. Hunyadi a törökellenes harc jegyében próbálkozik a kapcsolatfölvétellel, amikor felajánlja Alfonznak a magyar koronát. /ÁLDÁSY: i. m. 117--118./